

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τα όρια παρέμβασης της Αριστεράς

Στο επίκεντρο της διαδικασίας ολοκλήρωσης της Ε.Ε. υπήρξε πάντα η ειδική σχέση μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης, της Γαλλίας και της Γερμανίας. Για την εξέλιξη των κοινών ευρωπαϊκών θεσμών υπήρξαν τέσσερις μεγάλες διαπραγματεύσεις και συνδυασμοί μεταξύ των Γάλλων και των Γερμανών: η πρώτη αφορούσε το Σχέδιο Σουμάν το 1950, με βάση το οποίο ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)¹· η δεύτερη σχετιζόταν με την κατανόηση μεταξύ Αντενάουερ και Μολλέ, η οποία έκανε δυνατή την ενεργοποίηση της Συνθήκης της Ρώμης το 1957²· η τρίτη βασίζεται στην υπογραφή το 1963 της Γαλλογερμανικής Συνθήκης, η οποία οδήγησε το 1966 στο Συμβιβασμό του Λουξεμβούργου³· και η τέταρτη αναφέρεται στη συμφωνία μεταξύ Ζισκάρ Ντ'Εστέν και Σμιντ, η οποία έθεσε τα θεμέλια για το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.

Μέσα σε αυτό το γενικότερο πλαίσιο διαμορφώνονται οι αντιθέσεις που καθορίζουν την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: πρώτον, στο βαθμό που δημιουργείται μια καπιταλιστική ολοκλήρωση, η βασική αντίθεση ανάμεσα στο κεφάλαιο και στην εργασία είναι συνεχώς παρούσα και λαμβάνει διαφορετικές μορφές ανάλογα με τις εξελίξεις σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο⁴· δεύτερον, οι καπιταλιστικές ολοκληρώσεις που ξεκίνησαν μεταπολεμικά αποσκοπούσαν στον περιορισμό της κυριαρχίας των εθνικών κρατών, με αποτέλεσμα να αναδεικνύεται συνεχώς μία αντίθεση μεταξύ του εθνικού κρατους και της υπερεθνικής δομής⁵· τρίτον, η τάση διεθνοποίησης του κεφαλαίου έρχεται σε αντίθεση με τον ιστορικά διαμορφωμένο τρόπο συγκρότησης των εθνικών οικονομιών⁶· και τέταρτον, οι ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων, αλλά και των μικρότερων χωρών που συμμετέχουν στις διάφορες φάσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, εξακολουθούν να παραμένουν και να μετεξελίσσονται με βάση τους εκάστοτε συσχετισμούς δυνάμεων και τις συγκλίσεις των επιμέρους συμφερόντων.⁷

Αυτή η διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης πρέπει να προσδιοριστεί επακρι-

* Ο Βαγγέλης Χωραφάς είναι εκδότης του περιοδικού Monthly Review (Μηνιαία Επιθεώρηση).

βώς σε σχέση με ανάλογες διαδικασίες που έχουν εμφανιστεί. Η ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση είναι μία *suí generis* διαδικασία, η οποία διαμορφώθηκε με βάση την παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων της μεταπολεμικής περιόδου. Επίσης, δεν υπήρξε ποτέ στην Ευρώπη μια διαδικασία εμβρυϊκής εθνογένεσης, διότι απουσιάζουν οι έννοιες του λαού και του έθνους σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επομένως, η ευρωπαϊκή οικοδόμηση ήταν πάντα μια εσωτερικογενής διαδικασία, οι ρυθμοί και οι κατευθύνσεις της οποίας καθορίστηκαν από τα ευρωπαϊκά εθνικά κράτη μέσα στο γενικότερο πλαίσιο του αμερικανικού ηγεμονικού οικοδομήματος. Με βάση τα σημερινά δεδομένα, η Δύση συγκροτείται κυρίως μέσα από τρεις πυλώνες: τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.). Οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία αποτελούν εθνικά κράτη, ενώ η Ε.Ε. ένα νέο μόρφωμα υπερεθνικής ολοκλήρωσης.²

Σε μια πορεία 50 χρόνων, τα σημαντικότερα γεγονότα σχηματισμού και διεύρυνσης της Ε.Ε. ενέχουν περισσότερο το πολιτικό στοιχείο σε σύγκριση με τις περισσότερες διεθνείς οικονομικές διευθετήσεις που εμφανίστηκαν στη μεταπολεμική περίοδο. Αυτή η έντονη πολιτική διάσταση καθιστά την Ε.Ε. έναν υπερεθνικό οργανισμό με ιδιάζοντα χαρακτηριστικά, ο οποίος παρουσιάζει όρια στην εξέλιξή του. Παράλληλα, ένας έντονα πολιτικογενής οργανισμός, όπως η Ε.Ε., είναι περιορισμένης εμβέλειας, στο βαθμό που επιβάλλεται να συνυπάρχει με έναν άλλο πολιτικο-στρατιωτικό οργανισμό, όπως είναι το ΝΑΤΟ. Η ΕΕ δεν θα μπορούσε να υπάρξει και να λειτουργήσει χωρίς το ΝΑΤΟ, γεγονός που εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα.

Η συνύπαρξη αντιθετικών διαστάσεων ολοκλήρωσης

Με βάση την κυρίαρχη οικονομική θεωρία, η Ε.Ε. ακολούθησε πέντε στάδια ολοκλήρωσης.³ Η πρακτική λειτουργία της Ε.Ε. δείχνει ότι αυτή η διαδικασία ολοκλήρωσης δεν ήταν ευθύγραμμη, με τα «αποτελέσματα της εκχείλισης» να διαμορφώνουν το ένα στάδιο μετά το άλλο. Στο σημείο αυτό μπορεί να εισαχθεί και ένα δεύτερο θεωρητικό σχήμα το οποίο χρησιμοποιεί η κυρίαρχη οικονομική θεωρία· αυτό της διάκρισης μεταξύ θετικής και αρνητικής ολοκλήρωσης.⁴ Στο χώρο της οικονομικής πολιτικής, από τις δεκαετίες του '70 και του '80, η αρνητική ολοκλήρωση ήταν αυτή που υιοθετούσαν οι θιασώτες του φιλελεύθερου και νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού, ενώ η θετική ολοκλήρωση υποστηριζόταν από τους θιασώτες του οργανωμένου καπιταλισμού – κυρίως, δε, από αυτούς που πίστευαν ότι ήταν δυνατή η λειτουργία του ευρωπαϊκού κέντρου ισχύος. Στο επίπεδο των συμφερόντων του κεφαλαίου, η αρνητική ολοκλήρωση ικανοποιούσε τα συμφέροντα του διεθνοποιημένου κεφαλαίου πάντα σε συνδυασμό με τη λιγότερη δυνατή κρατική παρέμβαση στην οικονομία στα πλαίσια του εθνικού κράτους. Αντίθετα, τα μικρότερα κεφάλαια

επιζητούσαν πάντα όρους επιβίωσης μέσα στα πλαίσια της θετικής ολοκλήρωσης, καθώς και διευρυνόμενη κρατική παρέμβαση στην οικονομία. Μια παρόμοια στάση εκφραζόταν και από τις δυνάμεις της εργασίας, αφού η αρνητική ολοκλήρωση σήμαινε ότι μια σειρά κατακτήσεων θα αναιρούνταν, ενώ η ελεύθερη διακίνηση του συντελεστή εργασίας θα συντελούσε στη συμπίεση των μισθών και των συντάξεων.

Η πίεση του κεφαλαίου για διεθνοποίηση σε συνδυασμό με το συγκεκριμένο τρόπο οικοδόμησης της Ε.Ε., δημιουργούν μια δυσσυμμετρία μεταξύ αρνητικής και θετικής ολοκλήρωσης, η οποία έχει καταστεί δομική τα τελευταία 40 χρόνια.⁵ Τι σημαίνουν όλα αυτά για το μέλλον της Ε.Ε.; Η διεύρυνση της Ένωσης αποτελεί πλέον μια αυτοτροφοδοτούμενη διαδικασία η οποία θεμελιώνεται στις υπάρχουσες συνθήκες και επιτηρείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.⁶ Στην πράξη, αυτό ακυρώνει τις κείμενες ψευδαισθήσεις περί λειτουργίας της Ε.Ε. με βάση έναν κύκλο δύο φάσεων: αυτών της διεύρυνσης και της εμβάθυνσης, στο βαθμό που αντιπροσωπεύουν την αρνητική και θετική ολοκλήρωση.⁷ Με τα έως σήμερα δεδομένα η πορεία των διεύρυνσεων θα συνεχισθεί, πολύ περισσότερο γιατί σχετίζεται με την πορεία διεύρυνσης του ΝΑΤΟ, μέσα σε ένα γενικότερο σχέδιο ενίσχυσης των θεσμών της Δύσης.⁸

Η λειτουργία της Ευρωζώνης μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της Ε.Ε.

Αυτό που πολλοί περιγράφουν ως μια συνειδητά «στρεβλή» ανάπτυξη της Ε.Ε. συνέτεινε στο να βαθύνουν οι ήδη υπαρκτές κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες στην Ευρώπη, οδηγώντας σε ένα νέο ενδοευρωπαϊκό καταμερισμό εργασίας, ο οποίος λειτουργήσε, φυσικά, υπέρ των Μεγάλων Δυνάμεων της Ε.Ε. Αυτή που περιγράφηκε ως αρνητική ολοκλήρωση βρήκε την οριστική έκφρασή της στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Πρόκειται για το πλαίσιο ανάπτυξης νέων στρατηγικών που αποσκοπούσαν στη βιομηχανική ανασυγκρότηση της Ευρώπης, στη δημιουργία ενός χρηματοπιστωτικού χώρου πλήρως συμβατού με τα αμερικανικά δεδομένα, στη διαμόρφωση νέων περιφερειακών διασυνδέσεων και στην κατεδάφιση του κράτους πρόνοιας και ολόκληρου του συστήματος των εργατικών κατακτήσεων.⁹

Οι διαδικασίες θετικής και αρνητικής ολοκλήρωσης—στην πραγματικότητα πρόκειται για τις γνωστές διαδικασίες συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης του κεφαλαίου, όπως αυτές λειτουργούν μέσα στα πλαίσια δομικών και χωρικών διαφοροποιήσεων—έχουν διαμορφώσει τις τελευταίες δεκαετίες τέσσερις διαφορετικούς, και πολλές φορές αποκλίνοντες, πόλους συσσώρευσης μέσα στην Ε.Ε., με τις περισσότερες χώρες-μέλη να κινούνται γύρω τους.¹ Πρόκειται για μία διαδικασία που διαμορφώνει έναν πλεονασματικό Βορρά και έναν ελλειμματικό Νότο στην Ευρώπη.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης λειτούργησε και λειτουργεί ως ο βασικός μοχλός με τον οποίο ασκούνται και μεταβάλλονται οι ενδοευρωπαϊκές σχέσεις ισχύος.

Η διαμόρφωση του γαλλογερμανικού άξονα και η προσπάθεια επιβολής όρων ενδοευρωπαϊκής εκμετάλλευσης είναι αυτή που καθορίζει τη θέση του για αποφυγή κάθε είδους δημοσιονομικού φεντεραλισμού. Η στάση αυτή γίνεται εμφανής και κατά τη διάρκεια της παρούσας κρίσης, για την αντιμετώπιση της οποίας η Γαλλία και η Γερμανία επέλεξαν καταρχήν τη στρατηγική «η κάθε χώρα μόνη της». Σε ένα δεύτερο επίπεδο, και κάτω από το βάρος των φόβων κατάρρευσης των ΠΙIGS, διαμορφώθηκαν μηχανισμοί διάσωσης των οικονομιών της ευρωζώνης (EFSF, ESM), οι οποίες είναι πιθανόν να αντιμετωπίσουν το φάσμα της χρεοκοπίας. Η επιλογή αυτή βασίστηκε στο ότι η κατάρρευση μιας χώρας της Ευρωζώνης θα δημιουργούσε αρνητική εικόνα σε διεθνές επίπεδο για την οικονομική ισχύ της Ε.Ε., γεγονός που θα την οδηγούσε σε ακόμη μεγαλύτερη χειροτέρευση της θέσης της στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, αλλά και θα κλόνιζε τη συνοχή της Δύσης. Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπάρξουν συγκλίνοντα συμφέροντα τα οποία μπορεί να στηρίξουν μια μορφή ευρωπαϊκού κύνσιανισμού, που θα οδηγήσει σε μια ριζική αναθεώρηση του Συμφώνου Σταθερότητας.¹

Ήδη από τις δεκαετίες του '80 και του '90 υπάρχουν ορισμένοι που επιχειρηματολογούν ότι μέσα στις ευρωπαϊκές συνθήκες εμπεριέχονται στοιχεία θετικής ολοκλήρωσης.¹ Σύμφωνα με τις απόψεις αυτές, με τη Λευκή Βίβλο του Ζακ Ντελόρ το 1993 γίνεται μια προσπάθεια εξισορρόπησης της αρνητικής ολοκλήρωσης και συγκεκριμενοποιούνται οι προτάσεις για κοινοτική συνοχή, οι οποίες εμπεριέχονται στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Οι στόχοι αυτοί υιοθετούνται κατά καιρούς σε διάφορα Συμβούλια Κορυφής και αναπαράγονται φραστικά, φθάνοντας μέχρι και τη Στρατηγική της Λισαβόνας, αλλά χωρίς κανένα αντίκρισμα. Θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι όπως στη δεκαετία του '90 απορρίφθηκε η πρόταση για χρηματοδότηση της ανάπτυξης με ευρωομόλογα, έτσι και σήμερα απορρίπτεται από τη Γερμανία – τουλάχιστον μέχρι στιγμής, γιατί είναι άγνωστο ακόμη το βάθος της κρίσης και γιατί δεν μπορεί να προβλεφθεί εύκολα τι επιπτώσεις θα επιφέρει στην Ευρωζώνη η κατάρρευση μίας ή και περισσότερων μεγάλων χωρών του μεγέθους της Ισπανίας και της Ιταλίας– η έκδοση ευρωομολόγων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης.

Με τα σημερινά δεδομένα δεν υπάρχει καμία δυνατότητα κατάρρευσης του Συμφώνου Σταθερότητας. Οι χώρες είναι νομικά αλληλοδέσμιες έτσι ώστε καμία να μην μπορεί να διωχθεί από την Ευρωζώνη, αλλά και να αποχωρήσει οικειοθελώς, εκτός και αν έχει τις πολιτικές δυνατότητες να καταγγείλει μονομερώς μια διεθνή συνθήκη την οποία, όμως, έχει επικυρώσει.¹ Στην πραγματικότητα, κατάρρευση του Συμφώνου Σταθερότητας μπορεί να υπάρξει μόνο με ομόφωνη απόφαση των 27 χωρών-

μελών της Ε.Ε. ή με κάποιου είδους εξεγερσιακή απαίτηση της πλειοψηφίας των χωρών που τη συναπαρτίζουν. Για τις χώρες που συμμετέχουν στην Ευρωζώνη δεν φαίνεται να υπάρχει δυνατότητα αποχώρησης από αυτή, αλλά και ταυτόχρονης παραμονής στους υπόλοιπους θεσμούς της Ε.Ε. κατά το πρότυπο της Δανίας, της Σουηδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Επομένως, το αίτημα είτε για κατάργηση του Συμφώνου Σταθερότητας είτε για μια «άλλη Ευρώπη» προσκρούει σε δομικές δυσκολίες, σε ταξικούς συσχετισμούς και σε ιεραρχήσεις εθνικών συμφερόντων που είναι δύσκολο να υπερφαλαγγισθούν με δεδομένες τις κοινωνικές και εθνικές πραγματικότητες στην Ευρώπη.

Η Αριστερά και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Καταρχάς, οι αντιστάσεις της Αριστεράς κινούνται σε δύο επίπεδα: στο πρώτο εμπλέκονται κόμματα και κινήσεις που έχουν μια δομική διαφωνία και εναντίωση με την Ε.Ε. και τις προοπτικές της· στο δεύτερο επίπεδο κινούνται συλλογικότητες οι οποίες διαφωνούν με την παρούσα οικοδόμηση της Ε.Ε. και θέτουν το στόχο για μια «άλλη Ευρώπη» την οποία και περιγράφουν. Οι πρώτοι ζητούν συνήθως αποχώρηση από την Ε.Ε., ενώ οι δεύτεροι μια διαφορετική Ευρώπη. Οι πρώτοι βασίζουν την πρότασή τους στην κλασική λενινιστική στρατηγική της δυνατότητας οικοδόμησης του σοσιαλισμού σε μία μόνο χώρα – επομένως τα εθνικά κράτη σαν χώροι/αδύνατοι κρήκοι εξακολουθούν να θεωρούνται ζωτικά για την ανάπτυξη της επαναστατικής στρατηγικής. Οι δεύτεροι έχουν ταυτόχρονα μια θετική και μια αρνητική οπτική για την Ε.Ε. Οι διάφορες τάσεις που συγκροτούν αυτό το ρεύμα (πρώην ευρωκομμουνιστές, οικολόγοι, διάφορα κοινωνικά κινήματα, ρεύματα της σοσιαλδημοκρατίας, κινήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, εξωκοινοβουλευτικές συσπειρώσεις κ.ά.) δεν έχουν ενιαία άποψη για το θέμα, συγκλίνουν όμως στην ανάγκη αντιμετώπισης μιας υπαρκτής πραγματικότητας που αποτελεί η Ε.Ε. Οι απόψεις αυτής της τάσης τείνουν να προωθούν έναν «αριστερό» ή «εναλλακτικό ευρωπαϊσμό», ο οποίος στοχεύει σε μια άλλη ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική και ενσωματώνει ένα μεγάλο μέρος της λογικής του ευρωπαϊκού μοντερνισμού κυρίως μέσα από το ξεπέρασμα της Ευρώπης των εθνικών ομάδων και την προσέγγιση της Ευρώπης των ανθρώπων, των πολιτών κ.λπ.

Συμπερασματικά, μπορούμε να επισημάνουμε ότι και οι δύο αυτές απόψεις κινηματοκεντρικού χαρακτήρα βασίζονται στην προϋπόθεση ότι η Αριστερά μπορεί να πάρει την εξουσία σε ένα ευρωπαϊκό κράτος – δηλαδή σε ένα κράτος του σκληρού πυρήνα της Δύσης. Από εκεί και πέρα, οι μεν οπαδοί της πρώτης αντίληψης θεωρούν ότι μπορεί να οικοδομηθεί ο σοσιαλισμός σε μία ευρωπαϊκή χώρα – αλλά αυτό πρέπει να αποδειχθεί τουλάχιστον σε επίπεδο θεωρίας, γιατί η ιστορική εμπειρία

δείχνει ότι σοσιαλιστικές επαναστάσεις έγιναν μόνο στην περιφέρεια του συστήματος (Ρωσία, Κίνα, Κούβα, Βιετνάμ κ.α.). Οι δεύτεροι θεωρούν ότι η Αριστερά μπορεί να κερδίσει την εξουσία σε πολλά κράτη-μέλη της Ε.Ε., έτσι ώστε να ανατρέψει την υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων στην Ε.Ε. – πρόκειται για μια στρατηγική οικοδόμησης του σοσιαλισμού σε μια ήπειρο, παρό σε ένα κράτος, αλλά αυτό αποτελεί μια νέα θεωρητική σύλληψη η οποία πρέπει να τεκμηριωθεί γιατί τα πολιτικά δεδομένα της Ευρώπης δείχνουν μία τελείως διαφορετική εικόνα.

Αυτή η πολυδιάσπαση στρατηγικών προσανατολισμών αποτελεί ενδημικό στοιχείο των αντισυστημικών κινημάτων. Η πορεία τους τα τελευταία 150 χρόνια αποδεικνύει ότι το φαινόμενο αυτό είναι κυρίαρχο τόσο στις φάσεις ανόδου όσο και στις φάσεις ύφεσης των αριστερών κινημάτων. Ο μεταμοντερνισμός και όλα τα συναφή ρεύματα που αναπτύχθηκαν με εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς από τη δεκαετία του '80 και μετά συνέβαλαν αποφασιστικά στην περαιτέρω αποδιάθρωση των αντισυστημικών κινημάτων και στη πανσπερμία των απόψεών τους. Αυτή η τάση για πολυδιάσπαση δεν αντισταθμίζεται από το γεγονός ότι την τελευταία δεκαετία έχουν εμφανιστεί χώροι υποδοχής πολλαπλών πολιτικών εκφράσεων, όπως είναι το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ, οι οποίοι όμως δεν επέδειξαν κάποια ιδιαίτερη πολιτική δυναμική. Τα κομμουνιστικά, σοσιαλιστικά, σοσιαλδημοκρατικά, εθνικοαπελευθερωτικά κ.ά. κινήματα έχουν υποστεί μία στρατηγική ήττα κατά τη διάρκεια της τελευταίας 25ετίας. Ο παγκόσμιος νεοφιλελευθερισμός πιστοποιεί την ήττα όλων των κινημάτων στη σύγχρονη εποχή.

Σε ένα μεσοπρόθεσμο επίπεδο, και πριν την εμφάνιση όρων κατάρρευσης ή ανατροπής του παγκόσμιου συστήματος, το μέλλον των αντισυστημικών κινημάτων εξαρτάται εξίσου από δύο παράγοντες: ο πρώτος αφορά τη στρατηγική τους και ο δεύτερος το εξωτερικό πλαίσιο που διαμορφώνουν οι παγκόσμιες γεωπολιτικές ισορροπίες. Εξετάζοντας τη δεύτερη διάσταση, μπορούμε να διακρίνουμε τα εξής:

- Είναι εξαιρετικά σημαντικές οι σχέσεις μεταξύ των τριών ισχυρότερων κέντρων συσσώρευσης του κεφαλαίου – των ΗΠΑ, της Ε.Ε. και της Ιαπωνίας –, δηλαδή των χωρών της Δύσης. Μέχρι σήμερα οι ΗΠΑ είχαν τη δυνατότητα της επιβολής μιας πολιτικής ηγεμονίας στους άλλους δύο πόλους της Δύσης. Προς το παρόν η Ευρώπη μοιάζει να χάνει από τις ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις και φαίνεται ότι αυτό θα συνεχισθεί και στο μέλλον, με δεδομένες τις διαφαινόμενες αρνητικές δημογραφικές και οικονομικές εξελίξεις που προδιαγράφονται μέχρι τα μέσα του 21ου αιώνα.

- Το ίδιο σημαντικές είναι και οι εξελίξεις που προδιαγράφει ο νέος εμποροκρατισμός. Η σχέση Βορρά-Νότου θα καθοριστεί σε σημαντικό βαθμό από το σχηματισμό και τις σχέσεις των παγκόσμιων οικονομικών συνασπισμών (Ε.Ε., NAFTA, MERCOSUR, χώρες BRIC κ.α.). Από την πλευρά του Νότου το μεγαλύτερο ζήτημα θα είναι οι σχέσεις μεταξύ των G-20 και G-90, καθώς και η δυνατότητα αντιμετώπισης των παρεμβάσεων των χωρών του Βορρά. Η οικονομική κρίση της Ευρωζώνης

έχει κάνει εμφανή μία ανάλογη σχέση Βορρά-Νότου μέσα στους κόλπους της Ε.Ε., γεγονός που αργά ή γρήγορα θα οδηγήσει σε μεγάλες αλλαγές στην Ευρώπη, τόσο σε οικονομικό όσο και σε γεωπολιτικό επίπεδο.

- Με βάση αυτά τα δεδομένα, ο ρόλος του εθνικού κράτους θα αλλάξει ακόμη περισσότερο. Το αν το εθνικό κράτος μπορεί να αποτελέσει το χώρο επιτυχούς ανάπτυξης αντισυστημικής δράσης είναι σήμερα αμφισβητούμενο. Εξετάζοντας μορφές σύγχρονων αντισυστημικών εξεγέρσεων μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τόσο στη Λατινική Αμερική (Βενεζουέλα, Βολιβία) όσο και στην Ασία (Νεπάλ) το πρακτικό αποτέλεσμα είναι η εγκαθίδρυση, μέσα στα πλαίσια ενός εθνικού κράτους, μορφών διακυβέρνησης που άπτονται της αριστερής σοσιαλδημοκρατίας/σοσιαλισμού αλλά έχουν τη δυνατότητα μετεξέλιξης προς ριζοσπαστικότερες κατευθύνσεις. Σε διεθνές επίπεδο, πολιτικές εξελίξεις αυτής της μορφής δείχνουν και τα όρια της αντισυστημικής στρατηγικής σε επίπεδο εθνικού κράτους. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι είναι ευκολότερη η δράση της Αριστεράς σε υπερεθνικό επίπεδο.

- Το μεγαλύτερο πρόβλημα εξακολουθεί να είναι η ενσωμάτωση της εργατικής τάξης στις χώρες του κέντρου κατά συντριπτική πλειοψηφία στα ηγεμονικά καπιταλιστικά σχέδια, και η σταδιακή αναίρεση της γενόσημης ταυτότητάς της. Με το δεδομένο αυτό δεν υπάρχει σήμερα κοινωνικό κίνημα με επαρκή χαρακτηριστικά γεννησιμότητας, το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει μια δομική αντισυστημική απειλή.

Δομικές ανεπάρκειες της Αριστεράς

Η ιστορία της τελευταίας 20ετίας δείχνει ότι η Αριστερά βρίσκεται σε πτωτική πορεία σε όλη την Ευρώπη. Ενδεικτικά είναι τα αποτελέσματα των εκλογών για το ευρωκοινοβούλιο. Από τις εκλογές του 1979 μέχρι το 2009 η Αριστερά χάνει συνεχώς δυνάμεις και από το 11% έχει καταρρακώσει στο 4,8% των εδρών. Αλλά και η εικόνα της στα εθνικά κοινοβούλια δεν είναι καθόλου ενθαρρυντική. Με βάση τα στοιχεία για τις εκλογές που έγιναν στις χώρες της Ε.Ε. μετά το 1989 έχουμε την εξής εικόνα (τα στοιχεία αποτελούν τον μέσο όρο της περιόδου 1990-2010):

- Χώρες στις οποίες η εκλογική επιρροή της Αριστεράς κινείται μεταξύ του 0-1%: Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβενία, Βρετανία.
- Χώρες στις οποίες η εκλογική επιρροή της Αριστεράς κινείται μεταξύ του 1-5%: Ιρλανδία (1,6%), Λουξεμβούργο (3,1%), Σλοβακία (3,2%).
- Χώρες στις οποίες η εκλογική επιρροή της Αριστεράς κινείται μεταξύ του 5-10%: Γερμανία (7% – σε ανοδική πορεία), Ιταλία (6%), Ολλανδία (7,4% – ανάσχεση ανοδικής πορείας), Ισπανία (8% – σε πτώση), Σουηδία (7%).
- Χώρες στις οποίες η εκλογική επιρροή της Αριστεράς κινείται πάνω του 10%: Ελλάδα (11,7% – σταθεροποιημένη στο 12-13% με πιθανή μελλοντική άνοδο), Τσε-

χία (13% – σε πτώση από το 2002), Δανία (10,5%), Φινλανδία (10,4% – σε πτώση), Γαλλία (11% – σε πτώση), Πορτογαλία (12% – με πιθανή μελλοντική άνοδο), Κύπρος (33% – με κυβερνητικές ευθύνες).

Την ίδια στιγμή οι Πρόσκεινοι έχουν σταθεροποιήσει τα ποσοστά τους και κινούνται στο 6-7% σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και αποτελούν κυβερνητικές εφεδρείες σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Μαζί με την Αριστερά σε πτώση βρίσκεται και η σοσιαλδημοκρατία στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, κυρίως μετά το 1999. Τη περίοδο 1999-2009 τα ποσοστά της μειώθηκαν από το 35% στο 25%.

Αντίθετα σε άνοδο βρίσκεται ο ακροδεξιός νεολαϊκισμός και αντικαπιταλισμός σε όλη την Ευρώπη. Αυτό το γεγονός έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί η συμμετοχή τέτοιων κομμάτων σε κυβερνήσεις είναι πιθανόν να επηρεάσει τις εξελίξεις στην Ε.Ε. και την Ευρωζώνη. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Αριστερά δεν κατόρθωσε να ανακόψει την άνοδο της άκρας Δεξιάς σε καμία χώρα, ούτε και να καρπωθεί τη δυσανεμία που προκάλεσε στην Ευρώπη η παγκοσμιοποίηση, η λειτουργία της ΟΝΕ και η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2007. Η εκλογική επιρροή της άκρας Δεξιάς στην Ευρώπη έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Χώρες με επιρροή από 0-1%: Κύπρος, Εσθονία, Γερμανία, Ιρλανδία, Μάλτα, Πορτογαλία, Ισπανία.
- Χώρες με επιρροή από 1-5%: Ελλάδα (4,5%), Τσεχία (3,8%), Σουηδία (4,5%), Βρετανία (2,5%).
- Χώρες με επιρροή από 5-10%: Βουλγαρία (8,7%), Δανία (8,5%), Φινλανδία (6,5% – πρόσφατα στο 19,1%), Λετονία (8%), Λιθουανία (7%), Πολωνία (8%), Σλοβακία (8,5%), Σλοβενία (5,8%).
- Χώρες με επιρροή μεγαλύτερη του 10%: Βέλγιο (11,5%), Γαλλία (12,5%), Ουγγαρία (12%), Ιταλία (14%), Λουξεμβούργο (10%), Ολλανδία (12,5%), Ρουμανία (11,5%), Αυστρία (22%).

Όλα τα παραπάνω πιστοποιούν τις δομικές αδυναμίες της Αριστεράς στην Ευρώπη. Δεν υπάρχουν ούτε οι υποκειμενικές δυνατότητες ούτε και η κοινωνική επιρροή για να παρέμβει η Αριστερά στις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ε.Ε. Η ευρωπαϊκή Αριστερά μπορεί να διατυπώνει σχέδια και προτάσεις για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αλλά δεν έχει πολιτικούς όρους για να τα υλοποιήσει και δεν μπορεί να προσεγγίσει τη κοινωνική βάση των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Με τα δεδομένα αυτά η στρατηγική της Αριστεράς τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο πρέπει να εμπεριέχει πλέον μια σημαντική συνιστώσα επιβίωσης.

Η γνωστή ρήση της Ρόζας Λουξεμπουργκ, «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα», έχει πάντα μια διπλή ερμηνεία. Οι περισσότεροι θέλουν να ελπίζουν ότι εμπεριέχει το στοιχείο της διαχρονικότητας. Τα τελευταία χρόνια αυξάνονται αυτοί που πιστεύουν ότι εμπεριέχει το στοιχείο της συγχρονίας: δηλαδή, το «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα» αφορούσε τις δεκαετίες 1910-1920 και ήδη η ανθρωπότητα, χάνοντας την

ιστορική ευκαιρία ενός σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, έχει εισέλθει σε μια εποχή αναπαράγόμενης καπιταλιστικής βαρβαρότητας, η οποία θα την οδηγήσει σε απρόβλεπτους κοινωνικούς μετασχηματισμούς.

1. Οι πρώτες κριτικές αντιμετωπίσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κινήθηκαν σε δύο διαφορετικά άκρα: ο Έρνεστ Μαντέλ επιχειρηματολόγησε ότι η ολοκλήρωση συνδέεται με τη διεθνοποίηση του κεφαλαίου, ενώ ο Νίκος Πουλαντζάς έδωσε έμφαση στο ρόλο του εθνικού κράτους: βλ. σχετικά, Ernest Mandel, «International Capitalism and “Supra-Nationality”», *Socialist Register*, Ιανουάριος 1967· του ίδιου, *Europe versus America? Contradictions of Imperialism*, New Left Books, Λονδίνο 1970· Nicos Poulantzas, «The Internationalization of Capitalist Relations and the Nation State», στο *Classes in Contemporary Capitalism*, New Left Books, Λονδίνο 1974. Άλλες μαρξιστικές αναλύσεις: John Holloway & Sol Piccioto, «Capital, the State and European Integration», *Research in Political Economy*, τόμ. 3, 1980, σσ. 123-154· Bruno Carchedi & Guglielmo Carchedi, «Contradictions of European Integration», *Capital and Class*, τεύχ. 67, σσ. 119-153· Samir Amin, *Capitalism in the Age of Globalization. The Management of Contemporary Society*, Zed Books, Λονδίνο 1997· Stephen George, «European Political Cooperation: a World Systems Perspective», στο Martin Holland (επιμ.), *The Future of European Political Cooperation*, Palgrave Macmillan, Λονδίνο 1991· Werner Bonefeld, «European Integration: The Market, the Political and Class», *Capital and Class*, τεύχ. 77.

² Βλ. Samir Amin (2006), *Beyond US Hegemony*, Zed Books, Λονδίνο· του ίδιου, «Η κινούμενη άμμος του ευρωπαϊκού σχεδίου», *Monthly Review*, No 21, Σεπτέμβριος 2006, σσ. 3-17.

³ Η κλασική κατάταξη των σταδίων της ολοκλήρωσης περιέχεται στο Bela A. Balassa (1961), *The Theory of Economic Integration*, Allen & Unwin, Λονδίνο.

⁴ Η διάκριση διατυπώνεται από τον Jan Tinbergen (1965), *International Economic Integration*, Elsevier, Άμστερνταμ.

⁵ Fritz W. Scharpf (1999), *Governing Europe. Effective and Democratic?*, Oxford University Press, Οξφόρδη.

⁶ Βλ. J.M.E Loman κ.ά. (1992), *Culture and Community Law. Before and After Maastricht*, Kluwer Law and Taxation, Ντέβεντερ/Βοστώνη· Hazel Smith (2002), «The Political Regulated Liberalism. A Historical Materialist Approach to European Integration», στο Mark Rupert & Hazel Smith (επιμ.), *Historical Materialism and Globalization*, Routledge, Λονδίνο.

⁷ Για μια τυπική κενύσνιανη/σοσιαλδημοκρατική αντίληψη, βλ. Stuart Holland (1980), *Uncommon Market*, Macmillan, Λονδίνο.

⁸ Για τη σχέση NATO-Ε.Ε. και τη διάκριση μεταξύ ευρωατλαντιστών και ευρωπαϊστών, βλ. Στέλιος Αλειφαντής, «Ελληνική εθνική στρατηγική: σύγχρονες προκλή-

σεις και προοπτικές», *Monthly Review*, No 2, Φεβρουάριος 2005, σσ. 42-52.

⁹. Joseph Halevi & Peter Kriesler, «Stagnation and Economic Conflict in Europe», *International Journal of Political Economy*, τόμ. 34, τεύχ. 2, 2004, σσ. 19-45.

¹⁰. Riccardo Bellofiore, «Contemporary Capitalism, European Policies and Working Class Conditions», *International Journal of Political Economy*, ειδικό τεύχος με τίτλο «The European Economic and Monetary Union in the Global Economy. Is there a Deflationary Bias?», καλοκαίρι 2004.

11. Riccardo Bellofiore & Joseph Halevi (2006), «Is the European Union Keynesianable? A Skeptical view», στο Eckhard Hein κ.ά., *European Economic Policies—Alternatives to Orthodox Analysis and Policy Concepts*, Metropolis, Marburg, Αύγουστος.

¹². Stuart Holland (1993), *The European Imperative. Economic and Social Cohesion for the 1990's*, Spokesman Press, Νότιγγαμ.

¹³. Βλ. Charles Proctor, «Το μέλλον του ευρώ. Τι μέλλει γενέσθαι, αν ένα κράτος-μέλος αποχωρήσει;», *Monthly Review*, No 53, Μάιος 2009, σσ. 58-91.

